

Yttrande gällande utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet - En ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga (S2025/02039)

Inledning

Det konstateras att utkastet till lagrådsremiss uteslutande avser de frågor som socialnämnden i enlighet med gällande reglemente ansvarar för. Socialnämnden äger därför rätt att å Falköpings kommuns vägnar yttra sig över utkastet.

Socialnämnden vill särskilt betona att den korta svarstid som har givits medför att nämnden inte har haft möjlighet att analysera förslagen i utkastet så djupgående som hade varit önskvärt utifrån de viktiga och komplexa frågor utkastet behandlar. Fokus har lagts på den del som avser den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga även om det hade varit önskvärt för nämnden att hinna göra en grundlig genomgång gällande den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. Den korta remisstiden begränsar starkt socialnämndens möjligheter till faktisk delaktighet.

Sammanfattning

Socialnämnden är i grunden positiv till föreslagna ändringar och välkomnar särskilt det stärkta barnperspektivet. Det är positivt att barnets anknytning kan beaktas vid fortsatt placering för att skapa stabilitet och trygghet, att barnets rätt till information och delaktighet stärks, att rätten att få frågan om vårdens upphörande prövad till viss del begränsas samt att bestämmelserna om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården överförs till en separat lag. Socialnämnden ser emellertid ett behov av ytterligare förtydliganden och vidare utredning gällande vissa frågor. De invändningar och synpunkter som socialnämnden särskilt vill betona redovisas nedan och följer utkastets disposition.

Socialnämndens bedömning

Övergripande

Det är positivt att språket moderniseras och att strukturen i lagstiftningen förbättras på ett sätt som gör lagstiftningen mer lättöverskådlig och därmed bidrar till en rättssäker tillämpning. Förslaget att överföra de delar som avser särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården till en separat lag förbättrar strukturen och överskådligheten ytterligare.

Så som nuvarande lagstiftning har tillämpats i praktiken är socialnämndens uppfattning att föräldrarätten har givits ett stort utrymme på bekostnad av barnets rättigheter. Det är därför positivt att barnrättsperspektivet nu ges ett tydligare fokus och att bestämmelserna ska utgå från barnet som rättighetsbärare.

Barnet eller den unges rätt till information (6.4)

Ett barns rätt till delaktighet och inflytande är en grundläggande princip i barnkonventionen. Genom förslaget att öka barnets/den unges rätt till kontinuerlig relevant information, delaktighet och inflytande stärks barnrättsperspektivet. Socialnämnden instämmer i att en stärkt möjlighet till delaktighet inte enbart innebär rätten att komma till tals och påverka beslut utan även rätten att avstå från att föra fram sina åsikter utan negativa konsekvenser för barnet eller den unge. Socialnämnden ställer sig därför bakom förslaget att bestämmelsen om att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klargöras på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter inte ska föras över till den nya lagen.

Barns och ungas processbehörighet i mål och ärenden enligt den nya lagen (6.5)

Föreslagen ändring om att förstärka rätten för ett barn under 15 år att höras i domstol kan antas leda till att fler barn kommer delta vid muntliga förhandlingar. Såsom framförs i utkastet är det av stor betydelse att socialnämnden och offentliga biträdet, tillika ställföreträdare för barnet, noga väger barnets rätt till delaktighet mot risken att barnet tar skada av att höras. För att minska skadeverkningar för barnet och säkerställa att barnet ges en reell möjlighet att föra fram sin egen uppfattning vill socialnämnden framhålla vikten av att såväl offentliga biträden som rätten har erforderlig kunskap gällande samtal med ett barn som befinner sig i en utsatt situation. Det behöver finnas tydliga riktlinjer för hur samtalen ska genomföras så att barnets perspektiv tillvaratas utan att barnet utsätts för ytterligare press eller riskerar svåra lojalitetskonflikter.

Förhållanden i hemmet, ”negativ social kontroll” införs som ett nytt rekvisit (7.2.1)

Socialnämnden ställer sig positiv till att det införs ett nytt rekvisit som tar sikte på negativ social kontroll. I utkastet anges som exempel hedersrelaterat våld och förtryck, främst av flickor och kvinnor. Även om flickor erfarenhetsmässigt är de som främst utsätts för hedersrelaterad negativ social

kontroll vill socialnämnden framhålla att utsattheten kan se olika ut bland könen. Om unga pojkar till följd av påtryckningar från föräldrar tvingas utöva kontroll över sina syskon innebär det enligt socialnämndens bedömning att även dessa pojkar utsätts för negativ social kontroll. I utkastet anges detta falla in under rekvisitet brister i omsorgen. Utifrån en jämlik lagstiftning anser socialnämnden att det bör framgå att rekvisitet negativ social kontroll omfattar båda formerna av utsatthet.

Eget beteende; psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd utesluter inte ett omhändertagande för vård (7.2.2)

Enligt gällande praxis utgör en psykiatrisk grundproblematik inte något hinder mot att tillämpa LVU men det är inte heller en tillräcklig förutsättning. Det krävs att barnets beteende inte framstår som ett uttryck för den psykiska störningen utan lika väl kan iakttas hos någon utan en psykisk funktionsnedsättning. I utkastet föreslås att ett destruktivt beteende som enbart orsakas av en psykisk störning ska kunna utgöra grund för ett omhändertagande för vård om sådan vård bedöms som nödvändig och övriga rekvisit är uppfyllda.

Socialnämnden instämmer i vad som har framförts i utkastet om att det föreligger risk för att den psykiska störningens betydelse, till följd av gällande praxis, idag tonas ned i utredningar för att inte äventyra att domstolen avslår ansökan om vård enligt LVU. Till följd av gällande praxis riskerar barn med psykisk funktionsnedsättning att ges ett sämre skydd till följd av nedsättningen. Av den anledningen ställer sig socialnämnden positiv till förslaget i denna del. Det är däremot av stor vikt att gränsdragningen mellan regionens och kommunens ansvar ytterligare förtydligas så att kommunens ansvar inte utvidgas. Det bör klart framgå att kommunens ansvar är att arbeta med beteendeproblematiken och att ett omhändertagande för vård i de fallen ska uppfattas som ett komplement till psykiatrisk vård, inte som ett alternativ vid bristande tillgänglighet inom psykiatrin.

I utkastet anges (s. 163) ”Det är i det avseendet viktigt att skilja på beteenden och färdigheter hos ett barn eller en ung person som är föränderliga och därmed möjliga att påverka i behandling, och färdigheter och funktioner som är begränsade till följd av ett psykiatriskt tillstånd och som inte kan förändras. Har socialnämnden ingen insats som bedöms kunna bidra till en sådan förändring som avvärjer risken för skada kan ett omhändertagande inte bli aktuellt”. Socialnämnden anser att den sista meningen i detta uttalande skapar osäkerhet vid tillämpningen då det felaktigt kan uppfattas som att det är den enskilda kommunens tillgängliga insatser som avgör om ett omhändertagande ska ske och inte vårdbehovet för det enskilda barnet.

Omhändertagande för vård på grund av anknytning (8.1)

Socialnämnden är i grunden positiv till att barnrättsperspektivet stärks genom att barnets anknytning till familjehemmet beaktas i samband med föreslagen ny grund för omhändertagande för vård. Det kan visserligen föras ett resonemang om huruvida det allmänna ska ha möjlighet att utöva det tvång som LVU-vård innebär när bristerna i hemförhållandena har upphört.

Socialnämnden anser emellertid att den nya grunden tar tydligt sikte på barnets bästa och att föräldrarätten då får stå tillbaka för barnets rätt till och behov av stabilitet samt den påtagliga risken för att barnets hälsa eller utveckling skadas om placeringen upphör. Här ska även betonas att det vårdbehov som kan ha uppstått till följd av anknytning har ett nära samband med tidigare konstaterade brister i hemförhållandena och att en vårdnadshavare som saknar förmåga att se att barnet kan ta allvarlig skada av att flytta från familjehemmet i sig kan tala för brister i omsorgsförmågan.

Det kan vidare ifrågasättas varför barnets behov av stabilitet och trygghet genom möjlighet att få bo kvar i familjehemmet ska vara beroende av vilken rättslig grund som låg till grund för det ursprungliga omhändertagandet för vård. Ett tydligt barnrättsperspektiv bör istället utgå från det enskilda barnet och dess situation. Placeringstiden för barn som placeras på grund av eget beteende är generellt sett inte blir lika lång som vissa placeringar som görs av yngre barn på grund av hemförhållandena. Det finns dock situationer då barnet/den unge har utvecklat en stark anknytning till familjehemmet även i beteendefallen. Dessa barn kan ta lika stor skada vid separationen från familjehemmet som ett barn som har placerats på grund av bristande hemförhållanden. Barnets möjligheter till kvarboende bör vara desamma och inte vara beroende av ursprunglig placeringsgrund.

Socialnämnden anser att det är viktigt att förfarandet motsvarar förfarandet vid övriga omhändertaganden och att det är förvaltningsdomstol som beslutar om omhändertagandet för vård efter ansökan från socialnämnden. Vidare ställer sig socialnämnden bakom föreslagen bestämmelse om att en bedömning av om villkoren för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning alltid ska göras om de ursprungliga skälen för omhändertagandet inte kvarstår. Socialnämnden anser emellertid att det ytterligare behöver analyseras, utredas och förtydligas hur vården med stöd av den nya grunden ska se ut. I vanliga fall anges vårdens innehåll och vad som ska uppnås för att barnet eller den unge ska kunna återförenas med sina vårdnadshavare i vårdplanen. Det behöver förtydligas vad sådan vård kan bestå av, detta för att socialnämnden och domstolarna överhuvudtaget ska kunna ta ställning till om vården är nödvändig eller inte. Med tanke på att återföreningsprincipen alltså ska råda är det oklart vad vårdplanen ska fokusera på då anknytningen som regel blir än starkare ju längre tid ett barn vistas i familjehemmet. Den nya grunden införs för att stärka tryggheten för placerade barn. Om vården då ska ha som syfte att återförena barnet med sina vårdnadshavare kan ifrågasättas vilken stabilitet och trygghet det skapar för det placerade barnet.

Socialnämnden anser även att det behöver förtydligas att omhändertagande för vård på grund av anknytning inte ska uppfattas som ett alternativ till en ansökan om vårdnadsöverflyttning i de fall sådan ansökan är möjlig. Mot bakgrund av att en vårdnadsöverflyttning skapar ytterligare stabilitet, kontinuitet och trygghet för barnet är det av stor vikt att antalet ansökningar om vårdnadsöverflyttning inte minskar till följd av den nya grunden för vård.

Som socialnämnden tidigare har framfört efterfrågas ett tydligt nationellt kunskapsstöd gällande hur den nya grunden ska bedömas då det finns en stor

risk för att bedömningarna kan komma utgöra en svår utmaning för socialsekreterare och beslutsfattare.

En förutsättning för omhändertagande för vård på grund av anknytning är enligt förslaget att barnet är placerat i familjehemmet på grund av sådana förhållanden i hemmet som anges i 2 § (hänvisar till 3 kap. 2 § lag om omhändertagande för vård av barn och unga). Socialnämnden anser att möjligheten att omhänderta ett barn för vård på grund av anknytning även bör omfatta barn som vårdas med stöd av socialtjänstlagen. Socialnämnden ska alltid sträva efter frivillighet när det gäller insatser och placeringar. Även om vårdnadshavare har samtyckt till placeringen kan barnets behov och anknytning vara desamma som vid en placering med stöd av LVU. Om en vårdnadshavare då inte samtycker till att barnet blir kvar i familjehemmet på grund av anknytning då de förhållanden som låg till grund för placeringen har upphört blir det till nackdel för barnet att den ursprungliga placeringen har skett med stöd av samtycke. Detsamma gäller barn som tidigare har varit placerade med stöd av LVU men där vården har övergått till frivillig vård efter att vårdnadshavare har lämnat ett tillförlitligt samtycke vilket inte nödvändigtvis innebär att vårdnadshavaren sedan samtycker till vård på grund av anknytning.

Det riskerar att bli kontraproduktivt för kommunerna när den eftersträlvade frivilligheten istället blir ett hinder för nödvändig vård av barnet. Det öppnar även för ett kringgående genom att, som ovan redogjorts för, vårdnadshavare samtycker till den ursprungliga vården för att sedan inte samtycka till vård på grund av anknytning.

I utkastet förs fram att bestämmelserna om flyttningsförbud även fortsättningsvis ska gälla vid placeringar till följd av eget beteende samt vid alla SoL-placeringar. Som framförs i utkastet är det dock otillfredsställande att flyttningsförbudet, som i första hand är avsett att vara en temporär åtgärd, kan pågå på obestämd tid under så oreglerade former. Det konstateras att ett omhändertagande för vård skapar bättre förutsättningar för en trygg och stabil tillvaro för barnet. Socialnämnden kan inte se varför det ska göras skillnad på ett barns behov av stabilitet och trygghet beroende på om vården i familjehem har skett med eller utan samtycke respektive på grund av hemförhållandena eller eget beteende.

Socialnämndens ansvar och bestämmanderätt över barnet och den unge (11.4)

Föreslagen lagstiftning innebär inte någon utökning gällande socialnämndens bestämmanderätt över barn och unga under pågående vård. Socialnämnden ser emellertid ett behov av att bestämmanderätten förtydligas. Det är tydligt att oklarheter i bestämmanderätten leder till stora praktiska problem att hantera i förhållande till andra aktörer. En återkommande fråga för socialtjänsten är situationen för placerade barn och unga då vårdnadshavarna inte medverkar till att underlätta för barnet eller den unge i kontakter med banken och där banken, trots uppgift om att vården sker med stöd av LVU, inte godtar att socialnämnden går in i vårdnadshavares ställning gällande exempelvis tillgång till bankkort eller BankID. Detta får till följd att barnet/den unge inte får delta i samhället på

lika villkor som jämnåriga som inte är placerade. Denna fråga behöver därför ytterligare belysas.

En begäran om att omhändertagandet ska upphöra kan i vissa fall avvisas (15.2)

Placerade barn och unga är i behov av stabilitet och trygghet, något som riskerar att störas av ständigt pågående rättsliga processer gällande vårdens upphörande. Av den anledningen instämmer socialnämnden i att det finns ett behov av att begränsa möjligheten att begära att vården ska upphöra. Socialnämnden delar även uppfattningen att en sådan begränsning kan leda till positiva konsekvenser även för vårdnadshavare då fokus istället kan riktas mot att ta emot erbjudna insatser och därmed öka möjligheterna till en återförening.

För att möjligheten till avvisning inte ska leda till ytterligare processer som tar resurser i anspråk är det, som föreslås i utkastet, viktigt att ett sådant beslut inte kan överklagas.

Det kan även i denna del finnas skäl att ifrågasätta varför begränsningen endast föreslås omfatta barn som vårdas på grund av hemförhållandena. Hanteringen i beteendefallen skiljer sig visserligen åt från vård på grund av brister i hemförhållandena genom att vården då ska omprövas, och inte övervägas, minst var sjätte månad. Det finns emellertid inte något som hindrar att vårdnadshavare däremellan begär vårdens upphörande. Om barnrättsperspektivet ska stärkas i realiteten bör konsekvenserna för det enskilda barnet vara avgörande oavsett rättslig grund för vården.

Ekonomiska konsekvenser (31.2)

Socialnämnden har i tidigare remissvar gällande promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU - Utredning som ett led i socialutskottets beredning av fråga om ändring i LVU (dnr. 1416-2021/22) betonat att det finns en risk för att förslaget gällande ny grund för fortsatt vård på grund av anknytning kan medföra att vårdtiden för vissa barn blir längre än vad den är idag även om intentionen inte har varit att förlänga vårdtiden. Därtill föreslås utökade möjligheter att vårda barn och unga utifrån rekvisitet destruktivt beteende vilket möjliggör att vårda barn och unga med en beteendeproblematik som enbart har sin grund i en psykiatrisk problematik. Detta kan medföra att fler barn och unga, som även ofta har komplexa behov, blir föremål för LVU-vård med utökade kostnader som följd. Därutöver ser socialnämnden att flera av förslagen riskerar att öka kostnaderna för kommunen, däribland kravet på att erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd för ökad delaktighet i barnets vård och utveckling i föräldrarollen, ökade krav på kontinuerlig information till barn och unga och ökad komplexitet i bedömningarna.

Socialnämnden står därför fast vid att de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna ytterligare behöver utredas.

Ordförandebeslut

Svar på remissen ska lämnas till Socialdepartementet senast den 19 januari 2026. Eftersom socialnämndens prövning inte kan avvaktas fattas ordförandebeslut med stöd av 6 kap. 39 § kommunallagen samt socialnämndens delegationsbestämmelser, antagna den 16 juni 2025, § 61. Föredragande har varit förvaltningsjurist Helena Broberg och verksamhetschef individ- och familjeomsorg Sara Andersson.

Beslutsunderlag

- Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – En ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga
- Remisslista

Beslutet ska skickas till

Socialdepartementet

Socialnämnden

Sara Andersson, verksamhetschef IFO

Helena Broberg, förvaltningsjurist

Falköping den 19 januari 2026

Sören Rafstedt

Socialnämndens ordförande